

राज्यविहीनता विरुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूको संगालो

FWLD

अविभेद र समानताका लागि कार्यरत

राज्यविहीनता विरुद्ध
अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूको
संगालो

राज्यविहीन व्यक्तिहरूको अवस्थासम्बन्धी महासन्धि, १९५४

लागू भएको मिति: ६ जून १९६०

प्रस्तावना

सन्धिका पक्षहरूले,

संयुक्त राष्ट्रसंघको बडापत्र र संयुक्त राष्ट्रसंघको साधारण सभाद्वारा १० डिसेम्बर १९४८ मा अनुमोदन गरिएको मानव अधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्रले मानव जातिले आधारभूत अधिकार र स्वतन्त्रताहरू बिना कुनै भेदभाव उपभोग गर्न पाउनेछन् भनी पुष्टि गरिएको तथ्यलाई विचार गर्दै,

विभिन्न अवसरहरूमा संयुक्त राष्ट्रसंघले राज्यविहीन व्यक्तिहरूप्रति गहिरो चासो व्यक्त गर्दै तिनीहरूलाई यी आधारभूत अधिकारहरू र स्वतन्त्रताहरूको यथासम्भव व्यापक प्रयोग गर्नसक्ने बनाउन प्रयास गरी आएको तथ्यलाई मनन गर्दै,

२८ जुलाई १९५१ को शरणार्थीहरूको अवस्थासम्बन्धी महासन्धिले शरणार्थीको रूपमा रहेका राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई मात्र सम्बोधन गर्ने हुँदा त्यस महासन्धिले समावेश नगर्ने कैयौं राज्यविहीन व्यक्तिहरू पनि रहेका छन् भन्ने तथ्यलाई विचार गर्दै,

राज्यविहीन व्यक्तिहरूको अवस्थालाई एक अन्तर्राष्ट्रिय अनुबन्धद्वारा नियमन र सुधार गर्न वाञ्छनीय रहेको तथ्य महशुस गर्दै,

देहायका बमोजिम गर्न सहमत भएका छन्:

धारा १: राज्यविहीन व्यक्तिको परिभाषा

१. यस महासन्धिको प्रयोजनका लागि राज्यविहीन व्यक्ति भन्नाले त्यस्तो व्यक्तिलाई बुझाउँछ जसलाई कुनै पनि मुलुकले आफ्नो प्रचलित कानून बमोजिम नागरिकको रूपमा स्वीकार गरेको हुँदैन ।
२. यो महासन्धि निम्न अवस्थामा लागू हुने छैन:
  - अ) ती व्यक्तिहरू जसले वर्तमानमा शरणार्थीहरूको लागि संयुक्त राष्ट्रसंघीय उच्चायुक्तको कार्यालय बाहेकका संयुक्त राष्ट्रसंघका अन्य अंग वा निकायबाट संरक्षण वा सहयोग पाइरहेको भएमा त्यस्तो सहयोग वा संरक्षण पाइरहेको अवधिभर,
  - आ) ती व्यक्तिहरू जसलाई उनीहरू बसिरहेको मुलुकका सक्षम निकायहरूद्वारा उक्त देशको राष्ट्रियता प्राप्त भएपछि पाइने अधिकार र दायित्वहरू उपभोग गर्न मान्यता दिइएको अवस्थामा ।
  - इ) ती व्यक्तिहरूमा देहायका गम्भीर कारणहरू विद्यमान छन भन्ने देखिएमा:
    - क) उनीहरूले शान्ति विरुद्धको अपराध, युद्ध अपराध वा मानवताविरुद्धको अपराधसँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरूले परिभाषित गरे बमोजिम अपराध गरेको भएमा,
    - ख) हाल बसोबास गरेको देशमा प्रवेश गर्नु पूर्व उनीहरूले कुनै गम्भीर प्रकृतिको गैरराजनीतिक अपराध गरेको भएमा ।
    - ग) संयुक्त राष्ट्रसंघको उद्देश्य र सिद्धान्त विपरीतका कुनै कार्य गरेको कसूरदार भएमा ।

धारा २: सामान्य दायित्वहरू

आफू बसि आएको देशको ऐन नियम र शान्ति सुरक्षा कायम राख्न अबलम्बन गरिएका उपायहरूको पालना गर्नु प्रत्येक राज्यविहीन व्यक्तिको कर्तव्य हुन्छ ।

धारा ३: अविभेद

पक्ष राष्ट्रहरूले यस महासन्धिको प्रावधानहरूलाई राज्यविहीन व्यक्तिहरूउपर जाती (नश्ल), धर्म वा उत्पत्ति भएको मुलुकसम्बन्धी आधारमा विना भेदभाव लागू गर्ने छन् ।

धारा ४: धर्म

पक्ष राष्ट्रहरूले राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई आफ्नो सरहदभिन्न उनीहरूको धर्मको अभ्यास गर्ने र तिनका सन्ततिहरूलाई धार्मिक शिक्षा दिने सन्दर्भमा कम्तीमा आफ्ना नागरिकहरूलाई दिइए सरहको अधिकार प्रदान गर्ने छन् ।

धारा ५: यस महासन्धि बाहेकका प्रदत्त अधिकारहरू

पक्ष राष्ट्रले यस महासन्धिमा उल्लेखित अधिकारका अतिरिक्त अन्य अधिकार र सहूलियतहरू राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई प्रदान गरेको भए यस महासन्धिको कुनै पनि प्रावधानहरूले ती अधिकार र सहूलियत उपभोग गर्न बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

धारा ६: सोही परिस्थितिमा भन्ने शब्दावली

यस महासन्धिको प्रयोजनका लागि "सोही परिस्थितिमा" भन्ने शब्दावलीले त्यस्तो परिस्थितिलाई जनाउँदछ जसअनुसार कुनै तोकिएको अधिकारको उपभोगको लागि कुनै राज्यविहीन व्यक्तिले पनि तिनै शर्तहरू (आवश्यकताहरू) पूरा गर्नुपर्छ (उक्त मुलुकमा बसोबास गरेको वा अस्थायी आवास हुनुपर्ने लगायतका शर्तहरू) जुन शर्तहरू जुनसुकै मानिसले पनि पूरा गर्नु पर्थ्यो । तर यसको अपवादको रूपमा ती शर्तहरू पर्दछन् जुन तिनको प्रकृतिकै आधारमा राज्यविहीन व्यक्तिहरूले पूरा गर्न सक्दैनन् ।

धारा ७: पारस्परिक व्यवहारबाट मुक्ति

१. यस महासन्धिमा थप अनुकूल प्रावधानहरू रहेको अवस्थामा बाहेक कुनै पनि पक्ष राष्ट्रले राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई विदेशीहरूलाई गरिने व्यवहार सरह व्यवहार गर्नेछन् ।

२. तीन वर्षको बसोबासपछि सबै राज्यविहीन व्यक्तिहरूले सन्धिको पक्ष राष्ट्रको सरहदभित्र विधायिकीय पारस्परिकताको व्यवहारबाट छूट पाउने छन् ।
३. प्रत्येक पक्ष राष्ट्रले यो महासन्धि लागू हुँदाका बखत राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई पारस्परिक व्यवहारको अभावमा पनि ती अधिकार र सहुलियतहरू उपलब्ध गराएका रहेछन् भने ती राष्ट्रहरूले ती अधिकार र सहुलियतलाई निरन्तरता प्रदान गर्नेछन् ।
४. पक्ष राष्ट्रले राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई पारस्परिक व्यवहारको अभावमा पनि प्रकरण २ र ३ बमोजिम तिनीहरू हकदार रहेभन्दा बढी अधिकार र सहुलियतहरू उपलब्ध गराउनेछन् र प्रकरण २ र ३ बमोजिमका शर्तहरू पूरा नगर्ने राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई पनि पारस्परिक व्यवहारबाट छूट प्रदान गर्ने छन् ।

प्रकरण २ र ३ का प्रावधानहरू यस महासन्धिका धारा १३, १८, १९, २१ र २२ मा उल्लेखित अधिकार र सहुलियतहरू र यस महासन्धिमा उल्लेख नभएका अधिकार र सहुलियतहरू दुवैको हकमा लागू हुनेछन् ।

धारा ८: अपवादजन्य उपायहरूबाट छुट

कुनै विदेशी राष्ट्रको नागरिक वा पूर्वनागरिकको जीउ, धन वा हितविरुद्ध पक्ष राष्ट्रहरूद्वारा चालिने अपवादजन्य उपायहरूको हकमा ती देशहरूले त्यस्ता उपायहरू सो व्यक्तिले पहिल्यै कुनै विदेशको राष्ट्रियता प्राप्त गरेकै आधारमा मात्र चालिने छैनन् । यस सम्बन्धमा पक्ष राष्ट्रहरूले आफ्नो विधायन अन्तर्गत उपयुक्त अवस्थाहरूमा त्यस्ता राज्यविहीन व्यक्तिहरूको पक्षमा यस्ता छुटहरू प्रदान गर्न सक्नेछन् ।

धारा ९: अन्तरिम उपायहरू

यस महासन्धिमा भएको कुनै पनि व्यवस्थाले पक्ष राष्ट्रलाई युद्ध वा अन्य गम्भीर र अपवादजन्य परिस्थितिमा कुनै व्यक्ति विशेषको सम्बन्धमा राष्ट्रिय सुरक्षाको दृष्टिले आवश्यक अन्तरिम उपायहरू चाल्न बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन । तर पक्ष राष्ट्र त्यस्तो व्यक्ति वास्तवमै राज्यविहीन व्यक्ति भएको र त्यस्ता

कदमहरूको निरन्तरता राष्ट्रिय सुरक्षाको दृष्टिले आवश्यकीय रहेका कुरामा विश्वस्त हुनुपर्दछ ।

धारा १०: आवासको निरन्तरता

१. दोश्रो विश्वयुद्धको दौरानमा कुनै राज्यविहीन व्यक्तिलाई जबर्जस्ती विस्थापित गरी आफू बसिरहेको त्यस्तो पक्ष राष्ट्रमा पठाइएको भएमा सो जबर्जस्ती बसाईको अवधिलाई सो भूभागभित्र कानुन बमोजिम नै बसोबास गरेको मानिने छ ।
२. दोश्रो विश्वयुद्धको दौरानमा कुनै राज्यविहीन व्यक्तिलाई जबर्जस्ती विस्थापित गरी हाल आफू बसिरहेको पक्ष राष्ट्रभन्दा बाहिर पठाइएको भएमा र निज यो महासन्धि लागू हुनु अगावै आवासको प्रयोजनले सो देशमा फर्केको भएमा सो बलजपती विस्थापन पूर्व र पछिको अवधिलाई वसोवासको प्रयोजनका लागि अविच्छिन्न अवधिको रूपमा गणना गरिनेछ ।

धारा ११: राज्यविहीन नाविक

पक्ष राष्ट्रको भण्डा फहराइरहेको कुनै पानीजहाजमा नाविकको रूपमा नियमित रूपमा सवार र सेवारत राज्यविहीन व्यक्तिहरूको सन्दर्भमा त्यस्तो पक्ष राष्ट्रले उनीहरूलाई अर्को देशमा स्थापित गराउने प्रयोजनका लागि आफ्नो सरहदमा उत्रिन र यात्रा कागजातहरू जारी गर्न वा उनीहरूलाई अस्थायी रूपमा आफ्नो भूभागमा बास दिन सहानुभूतिपूर्ण रूपमा विचार गर्ने छन् ।

● परिच्छेद २ : न्यायिक हैसियत ●

धारा १२: व्यक्तिगत हैसियत

१. कुनै राज्यविहीन व्यक्तिको निजी हैसियत निजको निवास (अधिवास) रहेको मुलुकको कानुनद्वारा र त्यस्तो कुनै निवास (अधिवास) नभएमा हाल बसोबास गरिरहेको मुलुकको कानुनद्वारा निर्देशित हुनेछन् ।
२. राज्यविहीन व्यक्तिले पहिल्यै पाएका र निजको व्यक्तिगत हैसियतमा निर्भर निजका अधिकारहरू, विशेष गरी विवाहसम्बन्धी अधिकारहरू पक्ष राष्ट्रले सम्मान गर्नेछन् । सो प्रयोजनको लागि आवश्यक पर्ने भएमा त्यस्तो

राष्ट्रको कानुनबमोजिमका औपचारिकताहरू त्यसरी नै पूरा गर्नु पर्नेछ जुन कुरा निज राज्यविहीन नभएको अवस्थामा समेत पूरा गर्नु पर्ने हुन्थ्यो ।

धारा १३: चल र अचल सम्पत्ति

पक्ष राष्ट्रहरूले चल र अचल सम्पत्ति र सोसँग सम्बन्धित अधिकारहरूको विषयमा राज्यविहीन व्यक्तिलाई सोही परिस्थितिमा विदेशी नागरिकहरूलाई गरिने व्यवहार भन्दा प्रतिकूल नहुने गरी सम्भव भएसम्म उपयुक्त एवं अनुकूल व्यवहार गर्नेछन् । यो नियम चल र अचल सम्पत्तिको प्राप्ति, भाडामा लिन (लिज) र अन्य करारहरूको सम्बन्धमा समेत लागू हुनेछ ।

धारा १४: कलात्मक अधिकार र औद्योगिक सम्पत्ति

आविष्कार, डिजाइन र नमूना, ट्रेड मार्क (व्यापार चिन्ह), व्यापारिक नाम र साहित्यिक, कलात्मक र वैज्ञानिक कार्यजस्ता औद्योगिक सम्पत्तिको सुरक्षाको सम्बन्धमा राज्यविहीन व्यक्तिलाई निज नियमित वसोवास गरिरहेको मुलुकमा सोही मुलुकका नागरिक सरह व्यवहार गरिनेछ । कुनै अन्य पक्ष राष्ट्रको भूभागमा समेत निजलाई सोही मुलुकमा नियमित बसोबास गरिरहेका नागरिकहरू सरहको संरक्षण प्रदान गरिनेछ ।

धारा १५: संगठनको अधिकार

गैर राजनीतिक र गैर नाफामूलक संस्था र ट्रेड यूनियनका सम्बन्धमा पक्ष राष्ट्रहरूले तिनीहरूको भूभागमा कानुनबमोजिम बसोबास गरिरहेका राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई सोही परिस्थितिमा विदेशी नागरिकहरूलाई गरिने व्यवहार भन्दा प्रतिकूल नहुने गरी सम्भव भएसम्म उपयुक्त एवं अनुकूल व्यवहार गर्नेछन् ।

धारा १६: अदालतहरूसम्म पहुँच

१. सबै पक्ष राष्ट्रहरूको भूभागमा रहेका न्यायिक अदालतहरूसम्म राज्यविहीन व्यक्तिलाई निःशुल्क पहुँचको व्यवस्था हुनेछ ।
२. अदालतसम्मको पहुँच, कानुनी सहायता र अदालतमा लाग्ने शुल्कको छुटका सम्बन्धमा राज्यविहीन व्यक्तिले आफू बसिरहेको पक्ष राष्ट्रमा त्यहाँको नागरिकसरहको व्यवहार प्राप्त गर्नेछ ।

३. प्रकरण २ मा उल्लेखित विषयहरूको सन्दर्भमा राज्यविहीन नागरिकलाई निजको नियमित बसोबास नरहेको कुनै अन्य मुलुकमा समेत नियमित वसोबास गरिरहेका सोही राष्ट्रका नागरिक सरह व्यवहार गरिनेछ ।

● परिच्छेद ३ : आयमूलक रोजगारी ●

धारा १७: ज्यालादारी रोजगारी

१. ज्यालादारी रोजगारीमा संलग्न हुन पाउने हकको सम्बन्धमा पक्ष राष्ट्रहरूले तिनीहरूको भूभागमा कानूनबमोजिम बसोबास गरिरहेका राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई सोहि परिस्थितिमा विदेशी नागरिकहरूलाई गरिने व्यवहार भन्दा प्रतिकूल नहुने गरी सम्भव भएसम्म उपयुक्त एवं अनुकूल व्यवहार गर्नेछन् ।
२. ज्यालादारी रोजगारीमा सरिक हुने सम्बन्धमा पक्ष राष्ट्रहरूले सबै राज्यविहीन व्यक्तिहरूको अधिकारलाई आत्मसात् गर्ने दिशामा सहानुभूतिपूर्वक विचार गर्ने छन् । पक्ष राष्ट्रमा आइपुगेका त्यस्ता राज्यविहीन व्यक्तिलाई श्रम नियुक्ति वा आप्रवासनका कार्यक्रमहरूका बारेमा विशेष विचार पुऱ्याउने छन् ।

धारा १८: स्वरोजगार

आफ्नै तरिकाले कृषि, उद्योग, हस्तकला र वाणिज्यमा संलग्न हुन पाउने र व्यावसायिक तथा औद्योगिक कम्पनीहरू स्थापना गर्न पाउने अधिकारहरूको सम्बन्धमा पक्ष राष्ट्रहरूले तिनीहरूको भूभागमा कानूनबमोजिम बसोबास गरिरहेका राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई सोही परिस्थितिमा विदेशी नागरिकहरूलाई गरिने व्यवहार भन्दा प्रतिकूल नहुने गरी सम्भव भएसम्म उपयुक्त एवं अनुकूल व्यवहार गर्नेछन् ।

धारा १९: उदार पेशाहरू

प्रत्येक पक्ष राष्ट्रले सो राष्ट्रका सक्षम अधिकारीहरूले मान्यता दिएका स्नातक उपाधि (डिप्लोमा) प्राप्त व्यक्तिहरू र उदार पेशा अपनाउन चाहनेहरूको हकमा पक्ष राष्ट्रहरूले तिनीहरूको भूभागमा कानूनबमोजिम बसोबास गरिरहेका

राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई सोहि परिस्थितिमा विदेशी नागरिकहरूलाई गरिने व्यवहार भन्दा प्रतिकूल नहुने गरी सम्भव भएसम्म उपयुक्त एवं अनुकूल व्यवहार गर्नेछन् ।

• परिच्छेद ४ : कल्याण •

धारा २०: राशन

न्यून आपूर्ति हुने उत्पादनको साधारण वितरण प्रणालीलाई नियमित गर्ने र बहुसंख्यक जनसंख्यामा लागू हुने गरी राशन वितरण प्रणाली लागू भएको मुलुकमा सो खाद्यान्न वितरण प्रणाली राज्यविहीन व्यक्तिहरूका लागि पनि त्यहाँको नागरिकहरू सरह लागू हुनेछ ।

धारा २१: आवास

आवासको सम्बन्धमा पक्ष राष्ट्रहरूको ऐन नियमले नियमित गरेको हदसम्म वा सार्वजनिक पदाधिकारीहरूको नियन्त्रणको अधीनमा रही उनीहरूको देशमा कानूनसम्मत ढंगले बसोबास गरिरहेका राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई सोही परिस्थितिमा विदेशी नागरिकहरूलाई गरिने व्यवहार भन्दा प्रतिकूल नहुने गरी सम्भव भएसम्म उपयुक्त एवं अनुकूल व्यवहार गर्नेछन् ।

धारा २२: सार्वजनिक शिक्षा

१. पक्ष राष्ट्रहरूले प्रारम्भिक शिक्षाको हकमा राज्यविहीन व्यक्तिहरूका लागि त्यहाँको नागरिक सरहको व्यवहार गर्नेछन् ।
२. प्रारम्भिक शिक्षा बाहेक अन्य शिक्षा, विशेष गरी अध्ययनसम्म पहुँच, विदेशी शैक्षिक प्रमाणपत्र, डिप्लोमा र डिग्रीहरूको मान्यता, शुल्क मिनाहा र छात्रवृत्तिको सन्दर्भमा राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई सोहि परिस्थितिमा विदेशी नागरिकहरूलाई गरिने व्यवहार भन्दा प्रतिकूल नहुने गरी सम्भव भएसम्म उपयुक्त एवं अनुकूल व्यवहार गर्नेछन् ।

धारा २३: सार्वजनिक राहत

सार्वजनिक राहत र सहायताका सन्दर्भमा पक्ष राष्ट्रहरूले उनीहरूको देशमा

कानूनसम्मत ढंगले बसोबास गरिरहेका राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई समेत त्यहाँका नागरिकहरू सरहको व्यवहार गर्नेछन् ।

धारा २४: श्रम विधायन र सामाजिक सुरक्षा

१. देहायका विषयहरूमा पक्ष राष्ट्रहरूले उनीहरूको देशमा कानून सम्मत ढंगले बसोबास गरिरहेका राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई समेत त्यहाँका नागरिकहरू सरहको व्यवहार गर्ने छन्:

क) पक्ष राष्ट्रहरूका ऐन नियमले व्यवस्था गरेको हदसम्म वा प्रशासकीय पदाधिकारीहरूको नियन्त्रणको अधिनमा रही: पारिश्रमिक, परिवार भत्ता सहितको पारिश्रमिक, कार्य समय, अतिरिक्त कार्य समयको व्यवस्था, तलबी बिदा, गृहकार्यमा नियन्त्रण, रोजगारका लागि न्यूनतम उमेर, प्रशिक्षण र शिक्षार्थी अवधि, महिलाहरू र किशोरहरूको कार्य र सामूहिक सौदाबाजीका लाभहरूको उपयोग,

ख) देहायका सीमाहरूको अधीनमा रही सामाजिक सुरक्षा (रोजगारी सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था, कार्यस्थल चोटपटक, पेशाजन्य रोग, सुत्केरी, विरामी, अपाङ्गता, वृद्धावस्था, मृत्यु, बेरोजगारी, पारिवारिक जिम्मेवारी र राष्ट्रिय नीति कानूनबमोजिम सामाजिक सुरक्षा योजनाले समेट्ने अन्य भवितव्य):

अ) प्राप्त अधिकारहरू प्राप्त गरेकै अवस्थामा तिनको निरन्तरताका लागि उपयुक्त व्यवस्थाहरू तय गरिएको भएमा,

आ) आवासीय मुलुकको राष्ट्रिय कानून र नियमले सार्वजनिक कोषबाट पूरै व्ययभार गरिने लाभहरू वा लाभांशहरूको सम्बन्धमा र सामान्य निवृत्तभरणको प्राप्तिा लागि सुभाइएका योगदानमूलक शर्तहरू पूरा गर्न नसक्ने व्यक्तिहरूलाई दिइएका भत्ताहरूको बारेमा विशेष व्यवस्थाहरू सुभाउन सक्नेछन् ।

२. रोजगारजन्य चोटपटक वा पेशासँग सम्बन्धित रोगबाट मृत्यु हुने राज्यविहीन व्यक्तिको क्षतिपूर्ति प्राप्त गर्ने सम्बन्धमा त्यस्तो लाभ प्राप्त गर्ने व्यक्तिको आवास पक्ष राष्ट्रभन्दा बाहिर रहेको कारणबाट कुण्ठित हुनेछैन ।

३. पक्ष राष्ट्रहरूले सामाजिक सुरक्षाको सन्दर्भमा प्राप्त अधिकारहरूको निरन्तरता वा निरन्तरता प्राप्त गर्ने दिशामा रहेका अधिकारहरू सम्बन्धी आपसमा गरिएका वा भविष्यमा गरिने सम्झौताहरूबाट सृजित लाभहरू राज्यविहीन व्यक्तिहरूले समेत पाउने गरी व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । तर यस सन्दर्भमा लागू हुने शर्तहरू तत् देशका नागरिकहरूलाई लागू हुने सरह मात्र हुनेछन् ।
४. पक्ष राष्ट्रहरू र गैरपक्ष राष्ट्रहरूबीच कुनै पनि समयमा लागू गरिने यस्तै खालका सम्झौताहरूबाट सृजित लाभहरू यथासंभव राज्यविहीन व्यक्तिहरूले समेत पाउने गरी विस्तार गर्न सहानुभूतिपूर्वक विचार गर्ने छन् ।

● परिच्छेद ५ : प्रशासकीय उपायहरू ●

धारा २५: प्रशासकीय सहायता

१. राज्यविहीन व्यक्तिले कुनै अधिकारको उपभोगको लागि निजको पहुँच पुग्न नसक्ने विदेशी राष्ट्रका अधिकारीहरूको सहयोग लिनुपर्ने भएमा निज बसोबास गरिरहेको पक्ष राष्ट्रले त्यस्तो सहयोग आफ्नै अधिकारीहरूद्वारा दिलाउनु पर्नेछ ।
२. प्रकरण १ मा उल्लेखित अधिकारी वा अधिकारीहरूले आफ्नो सुपरिवेक्षणमा राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई त्यस्ता कागजात वा प्रमाणहरू सामान्यतया विदेशीहरूलाई वा तिनका राष्ट्रिय अधिकारीहरूद्वारा प्रदान गरिने सरह नै उपलब्ध गर्ने गराउने छन् ।
३. यसरी उपलब्ध गराइएका कागजात वा प्रमाणहरू राष्ट्रिय अधिकारीहरूद्वारा विदेशीहरूलाई उपलब्ध गराइएका आधिकारिक कागजातको सट्टामा ग्राह्य हुनेछन् र विपरीत प्रमाण भएको अवस्थामा बाहेक तिनीहरू मान्यता प्राप्त समेत हुनेछन् ।
४. अति गरिब व्यक्तिहरूलाई गरिने अपवादजन्य व्यवहार बाहेक यहाँ उल्लेखित सेवाहरूका लागि शुल्क लिन सकिनेछ । तर त्यस्तो शुल्क सामान्य र त्यस्तै सेवाको लागि त्यहाँका नागरिकहरूसँग लिइने शुल्कसँग समान किसिमको हुनु पर्नेछ ।

५. यस धाराका प्रावधानहरूले धारा २७ र २८ का प्रावधानहरूसँग बेमेल राख्ने छैनन् ।

धारा २६: आवागमनको स्वतन्त्रता

प्रत्येक पक्ष राष्ट्रले उनीहरूको इलाकामा कानूनसम्मत ढंगले बसोबास गरिरहेका राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई निवासको स्थान रोज्ने र सरहदभित्र स्वतन्त्रतापूर्वक घुमफिर गर्ने अधिकारका सम्बन्धमा सोही परिस्थितिमा विदेशीहरूलाई लागू भएसरहको अधिकार प्रदान गर्नेछन् ।

धारा २७: पहिचानका कागजातहरू

वैध यात्रा कागजात नहुने कुनै पनि राज्यविहीन व्यक्तिका लागि पक्ष राष्ट्रहरूले पहिचानका कागजात जारी गर्ने छन् ।

धारा २८: यात्रा कागजातहरू

पक्ष राष्ट्रहरूले उनीहरूको देशमा कानूनसम्मत ढंगले बसोबास गरिरहेका राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई तिनको भूभागभन्दा बाहिर भ्रमण गर्नको लागि राष्ट्रिय सुरक्षा वा सार्वजनिक शान्तिका बाध्यकारी कारणहरू रहेको अवस्थामा बाहेक यात्रा कागजातहरू जारी गर्ने छन् । त्यस्ता कागजातहरूको हकमा यस महासन्धिको अनुसूचीका प्रावधानहरू लागू हुनेछन् । पक्ष राष्ट्रहरूले तिनको भूभागमा बसोबास गर्ने जुनसुकै अन्य राज्यविहीन व्यक्तिको लागि पनि यस्तो यात्रा कागजात जारी गर्न सक्नेछन् । कानूनसम्मत रूपमा बसोबास रहेको मुलुकबाट यात्रा कागजात प्राप्त गर्न नसक्ने अवस्था रहेमा त्यस्तो राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई यात्रा कागजात जारी गर्ने सवालमा यी राष्ट्रहरूले सहानुभूतिपूर्वक विचार गर्ने छन् ।

धारा २९: वित्तीय शुल्कहरू

१. पक्ष राष्ट्रहरूले समान अवस्थामा आफ्ना नागरिकहरूको तुलनामा राज्यविहीन व्यक्तिहरूका लागि जुनसुकै व्यहोराले बढी हुने गरी शुल्क, दस्तुर वा महसूलहरू लागू गर्ने छैनन् ।

2. माथिको प्रकरणमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विदेशीहरूका लागि पहिचान पत्रसहितका प्रशासकीय कागजातहरू जारी गर्नको लागि शुल्कहरू तोक्नेसम्बन्धी कानून र नियमहरूको प्रयोग गर्नमा बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।

धारा ३०: सम्पत्तिको स्थानान्तरण

१. पक्ष राष्ट्रले आफ्ना ऐननियमको अधिनमा रही राज्यविहीन व्यक्तिहरूले आफ्नो सरहदभित्र ल्याएको सम्पत्तिलाई पुनर्वासको लागि पठाउन लागिएको अन्य मुलुकमा स्थानान्तरण गर्न अनुमति दिनेछ ।
२. पक्ष राष्ट्रले उनीहरूको सम्पत्ति जहाँ भए पनि र आवश्यकता परेको खण्डमा पुनर्वासको लागि पठाउन लागिएको अन्य मुलुकमा स्थानान्तरण गर्न अनुमति दिने सन्दर्भमा सहानुभूतिपूर्वक विचार गर्नेछ ।

धारा ३१: निष्काशन

१. राष्ट्रिय सुरक्षा वा सार्वजनिक शान्तिका आधारहरूमा बाहेक पक्ष राष्ट्रहरूले आफ्नो भूभागमा कानूनसम्मत ढंगले बसोबास गरिरहेका राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई निष्काशन गर्ने छैनन् ।
२. कानूनको उचित प्रकृया पूरा गरी लिइएको निर्णयद्वारा मात्र यस्ता राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई आवासीय मुलुकबाट निष्काशन गर्न सकिनेछ । राष्ट्रिय सुरक्षाका बाध्यकारी कारणहरू परेको अवस्थामा बाहेक त्यस्तो राज्यविहीन व्यक्तिलाई आफ्नो सफाईमा सबुद प्रमाण पेश गर्ने मौका दिइनेछ । साथै, यस सिलसिलामा पुनरावेदन गर्न र सक्षम अधिकारी वा निजद्वारा नियुक्त व्यक्ति समक्ष प्रतिनिधित्व गर्ने अधिकारसमेत हुनेछ ।
३. पक्ष राष्ट्रहरूले त्यस्तो राज्यविहीन व्यक्तिलाई अन्य मुलुकमा कानूनसम्मत ढंगले प्रवेश गर्न लाग्ने उचित समयवधि प्रदान गर्नेछन् । पक्ष राष्ट्रहरूले आवश्यक महशुस गरेका आन्तरिक उपायहरू सो समयवधिभित्र लागू गर्ने अधिकार राख्नेछन् ।

धारा ३२: अङ्किकरण

पक्ष राष्ट्रहरूले राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई सम्भव भएसम्म समायोजन हुने

र अङ्किकरण गर्ने कुरामा सहजीकरण गर्नेछन् । उनीहरूले विशेष गरी अङ्किकरणको प्रकृत्यालाई तिब्र बनाउन र सो सम्बन्धमा लाग्ने शुल्क र दस्तुर सम्भव भएसम्म कम गर्ने उपाय अपनाउने छन् ।

• परिच्छेद ६ : अन्तिम प्रावधानहरू •

धारा ३३: राष्ट्रिय विधायनसम्बन्धी सूचना

यस महासन्धिको कार्यान्वयनको सुनिश्चितताका लागि पक्ष राष्ट्रहरूले अपनाउन सक्ने ऐन नियमहरूको बारेमा संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई सूचित गर्नेछन् ।

धारा ३४: विवादको समाधान

यस महासन्धिका पक्षराष्ट्रहरूबीच यसको प्रयोग वा व्याख्या सम्बन्धमा कुनै विवाद आएमा र त्यसलाई अन्य कुनै माध्यमद्वारा समाधान गर्न नसकिएमा विवादको कुनै एक पक्षको अनुरोधमा उक्त विवादलाई अन्तर्राष्ट्रिय अदालत समक्ष प्रस्तुत गरिनेछ ।

धारा ३५: हस्ताक्षर, अनुमोदन र सम्मिलन

१. यो महासन्धि संयुक्त राष्ट्रसंघको मुख्यालयमा हस्ताक्षरका लागि ३१ डिसेम्बर १९५५ सम्म खुल्ला राखिनेछ ।
२. यो महासन्धि निम्न राष्ट्रहरूको तर्फबाट हस्ताक्षरका लागि खुल्ला राखिनेछः
  - क) संयुक्त राष्ट्रसंघको जुनसुकै सदस्य राष्ट्र,
  - ख) राज्यविहीन व्यक्तिहरूको अवस्थामा सम्बन्धी राष्ट्रसंघीय सम्मेलनमा आमन्त्रण गरिएको अन्य कुनै मुलुक,
  - ग) संयुक्त राष्ट्रसंघको साधारण सभाद्वारा यस महासन्धिको हस्ताक्षर, अनुमोदन वा सम्मिलनका लागि आमन्त्रण गरिएको कुनै मुलुक,
३. यस महासन्धिको अनुमोदन गरी अनुमोदनका दस्तावेजहरू संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवसमक्ष दाखिला गरिने छन् ।

४. यस धाराको प्रकरण २ मा उल्लेख भएका राष्ट्रहरूद्वारा सम्मिलनका लागि खुल्ला गरिएको छ । सम्मिलनको दस्तावेज संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवसमक्ष दाखिला गरिएपछि सम्मिलन कार्य पूरा भएको मानिने छ ।

धारा ३६: प्रादेशिक रूपमा लागू हुने प्रावधान

१. कुनै पनि राष्ट्रले हस्ताक्षर, अनुमोदन र सम्मिलनका समयमा यो महासन्धि ती राष्ट्रका पूरै वा केही भूभागहरूमा लागू हुने गरी घोषणा गर्न सक्नेछन् । त्यस्तो घोषणा सो मुलुकको लागि यो महासन्धि लागू भएको मितिदेखि प्रभावकारी भएको मानिनेछ ।
२. त्यस्तो विस्तार गरिएको सूचना त्यसपछि जुनसुकै समयमा संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई सम्बोधन गरी दिइनेछ र संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले सो सम्बन्धी सूचना प्राप्त गरेको १९औं दिनदेखि वा सो मुलुकको लागि यो महासन्धि लागू भएको मितिमध्ये जुनपछि हुन्छ सो मितिबाट प्रभावकारी हुनेछ ।
३. महासन्धिको हस्ताक्षर, अनुमोदन वा सम्मिलनका समयमा यो महासन्धि लागू नहुने भूभागहरूको सम्बन्धमा त्यस्ता भूभागहरूको हकमा यो महासन्धिको प्रयोगलाई विस्तार गर्ने सम्भावनालाई विचार गर्नेछन् र संवैधानिक कारणले आवश्यक भएको अवस्थामा त्यस्ता प्रदेशका सरकारहरूको सहमति समेत लिने छन् ।

धारा ३७: संघीय प्रावधानहरू

संघीय वा गैरएकात्मक राज्यको हकमा देहायका प्रावधानहरू लागू हुनेछन्:

- क. संघीय विधायिकाको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने यस महासन्धिका धाराहरूको सम्बन्धमा संघीय सरकारका दायित्वहरू संघीयता नभएका मूलुक सरह समान हुनेछन् ।
- ख. प्रान्तीय विधायिकाको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने यस महासन्धिका धाराहरूको सवालमा संघको संवैधानिक प्रणालीअन्तर्गत नपर्ने संघटक राज्य, प्रान्त र इकाईहरूको हकमा यथाशीघ्र ती राज्य, प्रान्त र इकाईहरूका उपयुक्त अधिकारीहरूसमक्ष अनुकूल सिफारिशसहित पेश गरिनेछ ।

ग. यस महासन्धिको संघीय पक्षराष्ट्रले संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवमार्फत प्रेषित कुनै अन्य पक्ष राष्ट्रको अनुरोधमा यस महासन्धिको कुनै विशेष प्रावधानको सन्दर्भमा सो संघ र त्यसका संघटक इकाईहरूको कानून र अभ्यासको विवरण उपलब्ध गराउनेछ । यसबाट सो प्रावधानलाई विधायिकीय वा अन्य उपायद्वारा कुन हदसम्म प्रभावकारी बनाइयो भन्ने जानकारी प्राप्त हुनेछ ।

धारा ३८: आरक्षणहरू

१. यो महासन्धि हस्ताक्षर, अनुमोदन वा सम्मिलनका समयमा कुनै राष्ट्रले यस महासन्धिका धाराहरू १, ३, ४, १६(१) र ३३ देखि ४२ सम्मका धाराहरू बाहेक अन्य धाराहरूमा आरक्षण राख्न सक्नेछ।
२. यस धाराको प्रकरण १ बमोजिम आरक्षण राखिएकोमा कुनै पनि समयमा त्यस्तो राष्ट्रले संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई सूचना दिएर त्यस्तो आरक्षण फिर्ता लिन सक्नेछ ।

धारा ३९: लागू हुने

१. यो महासन्धि अनुमोदन वा सम्मिलनको छैठौं दस्तावेज दाखिला गरिएको १९ औं दिनदेखि लागू हुनेछ ।
२. अनुमोदन वा सम्मिलनको छैठौं दस्तावेज दाखिला गरिएपछि यो महासन्धि अनुमोदन वा सम्मिलन गर्ने प्रत्येक राष्ट्रको लागि यो महासन्धि सो राष्ट्रले आफ्नो अनुमोदन वा सम्मिलनको दस्तावेज जम्मा गरिएको १९ औं दिनदेखि लागू हुने छ ।

धारा ४०: परित्याग

१. कुनै पनि पक्ष राष्ट्रले संयुक्त राष्ट्रसंघको महासचिवलाई सूचना दिएर कुनै पनि समयमा यो महासन्धि परित्याग गर्न सक्नेछ ।
२. यस्तो परित्याग सो राष्ट्रको हकमा संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले त्यस्तो सूचना प्राप्त गरेको एक वर्षपछि लागू भएको मानिनेछ ।
३. धारा ३६ बमोजिम घोषणा वा सूचना गरेको कुनै राष्ट्रले त्यसपछिको कुनै पनि समयमा संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई सो सम्बन्धमा सूचना दिएर

यो महासन्धि आफ्नो कुनै भूभागमा अब उप्रान्त लागू हुने छैन भनी घोषणा गर्न सक्नेछ र यस्तो घोषणा संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई सूचना दिएको एक वर्षपछि लागू भएको मानिनेछ ।

धारा ४१: पुनरावलोकन

१. कुनै पनि पक्ष राष्ट्रले संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई सम्बोधन गरी जुनसुकै समयमा सूचना दिएर यस महासन्धिको पुनरावलोकनको लागि अनुरोध गर्न सक्नेछ ।
२. संयुक्त राष्ट्रसंघको साधारण सभाले आवश्यक देखेमा त्यस्तो अनुरोधका सम्बन्धमा उपयुक्त कदमहरू सिफारिश गर्न सक्नेछ ।

धारा ४२: संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवद्वारा जारी अधिसूचनाहरू

देहायको विषयहरूका सम्बन्धमा संयुक्त राष्ट्रसंघका सबै सदस्य राष्ट्रहरू र गैरसदस्य राष्ट्रहरूलाई संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवद्वारा जानकारी गराइनेछ:

क. धारा ३५ बमोजिमका हस्ताक्षर, अनुमोदन र सम्मिलनहरू,

ख. धारा ३६ बमोजिमका घोषणा र संचारहरू,

ग. धारा ३८ बमोजिमका आरक्षणहरू र सोको फिर्ता,

घ. धारा ३९ बमोजिम महासन्धि लागू हुने मिति,

ङ. धारा ४० बमोजिमका परित्याग र सो सम्बन्धी सूचनाहरू,

च. धारा ४१ बमोजिमका पुनरावलोकन सम्बन्धी अनुरोधहरू,

आ—आफ्ना सरकारहरूको तर्फबाट अख्तियारप्राप्त देहाय बमोजिमका प्रतिनिधिहरूद्वारा असल आशयमा यस महासन्धिमा हस्ताक्षर गरिएको ।

न्यूयोर्कमा सेप्टेम्बर २८, १९५४ मा यस महासन्धिलाई सम्पन्न गरिएको । यस महासन्धिका अंग्रेजी, फ्रेन्च र स्पेनिश प्रतिहरू समान रूपमा प्रमाणिक हुनेछन् र ती प्रतिहरूलाई संयुक्त राष्ट्रसंघको अभिलेखालयमा दाखिला गरिनेछन् । यसको प्रमाणित प्रतिहरू धारा ३५ मा उल्लेख भएबमोजिमका संयुक्त राष्ट्रसंघका सदस्य राष्ट्र र गैरसदस्य राष्ट्रहरूमाभ वितरण गरिनेछ ।

राज्यविहीनताको न्यूनीकरण सम्बन्धी महासन्धि, १९६१

३० अगस्त, १९६१ मा न्यूयोर्कमा संपन्न गरिएको । १३ डिसेम्बर १९७५ देखि
लागू भएको ।

सन्धिका पक्ष राष्ट्रहरू,

संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाले डिसेम्बर ४, १९५४ मा प्रस्ताव संख्या ८९६ (९)
मा कार्य गर्दै,

अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौताद्वारा राज्यविहीनताको न्यूनीकरण गर्न वाञ्छनीय भएको
विचार गर्दै,

देहाय बमोजिम गर्न सहमत भएका छन्:

धारा १

१. पक्ष राष्ट्रले आफ्नो भूभागभित्र जन्मेका अन्यथा राज्यविहीन हुने अवस्थाका
व्यक्तिलाई राष्ट्रियता प्रदान गर्ने छन् । यस्तो राष्ट्रियता देहाय बमोजिम
प्रदान गरिनेछः

क) जन्मको समयमा, कानूनको कार्यान्वयनद्वारा वा

ख) राष्ट्रिय कानूनमा तोकिएको प्रकृया बमोजिम सम्बन्धित व्यक्ति वा
निजको तर्फबाट उपयुक्त अधिकारीसमक्ष निवेदन दर्ता गरिएका ।
यस धाराको प्रकरण २ को अधीनमा रही दिएका त्यस्तो निवेदनलाई
अस्वीकार गरिने छैन ।

माथि उपप्रकरण (ख) बमोजिम आफ्नो राष्ट्रियता प्रदान गर्ने पक्ष राज्यले आफ्नो राष्ट्रिय कानूनमा निर्दिष्ट शर्तहरूको अधीनमा रही तोकिएको उमेरमा समेत आफ्नो राष्ट्रियता प्रदान गर्न सक्नेछ।

२. पक्ष राष्ट्रले प्रकरण १ को उपप्रकरण (ख) बमोजिम आफ्नो राष्ट्रियता प्रदान गर्ने प्रयोजनको लागि देहायकामध्ये एक वा बढी शर्तबन्देजहरू तोकन सक्नेछः

क) पक्ष राष्ट्रले तोके बमोजिम सो निवेदन निज सम्बन्धित व्यक्तिले आफू १८ वर्षदेखि २१ वर्षको उमेरको बीचमा दर्ता गराइसक्नु पर्नेछ । यद्यपि सम्बन्धित व्यक्तिलाई कानुनी प्राधिकार बिना नै पनि यस्तो निवेदन दर्ता गराउन कम्तीमा १ वर्षको अवधि थप गर्न सकिनेछ ।

ख) पक्ष राज्यले तोकेबमोजिमको अवधिसम्म उक्त राष्ट्रमा नियमित रूपमा बसोबास गरिरहेको हुनु पर्नेछ । तर यस्तो अवधि सो निवेदनको कारवाहीको प्रकृया प्रारम्भ गर्नुपूर्व ५ वर्ष र समग्रमा १० वर्षभन्दा बढी हुने छैन ।

ग) सम्बन्धित व्यक्ति राष्ट्रिय सुरक्षा विरुद्धको अपराधमा दोषी ठहर भएको वा कुनै फौजदारी अभियोगमा ५ वर्ष वा सोभन्दा बढी फौजदारी कसूरमा कैद सजाय पाएको हुनु हुँदैन ।

घ) त्यस्तो व्यक्ति सदैव राज्यविहीन अवस्थामा रहेको हुन पर्नेछ ।

३. यस धाराको प्रकरण १ (ख) र २ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि आमाको राष्ट्रियता रहेको पक्ष राष्ट्रको भूभागमा वैवाहिक बन्धनबाट जन्मिएको नाबालक राज्यविहीन हुने अवस्था भएमा निजले जन्मको आधारमा त्यस्तो देशको राष्ट्रियता प्राप्त गर्नेछ ।

४. पक्ष राष्ट्रले राज्यविहीन हुने अवस्थामा रहेका व्यक्तिलाई आफ्नो राष्ट्रियता प्रदान गर्नेछ र जसले आफू पक्ष राज्यको भूभागमा जन्मिएको भए तापनि निजले निवेदन दर्ता नगराएका कारण वा आवासीय आवश्यकताहरू पूरा नगरेका कारण सो राष्ट्रको राष्ट्रियता प्राप्त गर्न सकेको छैन । तर यसको लागि निज जन्मदाका बखत निजका बाबुआमामध्ये कुनै एकको

राष्ट्रियता उक्त पक्ष राष्ट्रको हुनु पर्नेछ । यदि निजका बाबुआमाले निजको जन्मको समयमा एउटै (उही) राष्ट्रको राष्ट्रियता प्राप्त नगरेको भएमा निज सम्बन्धित व्यक्तिको राष्ट्रियता बाबु वा आमा तर्फको हुने भन्ने कुराको निर्धारण सो पक्ष राष्ट्रको कानुनबमोजिम हुनेछ । यदि त्यस्तो राष्ट्रियताको लागि निवेदन चाहिएमा निवेदक वा निजको तर्फबाट राष्ट्रिय कानुनमा निर्दिष्ट भएबमोजिम उपयुक्त अधिकारीसमक्ष यस्तो निवेदन दिइनु पर्दछ । यस धाराको प्रकरण ५ अन्तर्गत रही यस्तो निवेदनलाई अस्वीकार गर्न पाइने छैन ।

५. यस धाराको प्रकरण ४ बमोजिम पक्ष राज्यले देहायका मध्ये एक वा बढी शर्तहरूको अधीनमा रही आफ्नो राष्ट्रियता प्रदान गर्न सक्नेछ:
- क) पक्ष राष्ट्रले तोकेबमोजिम कम्तीमा २३ वर्षको उमेर पूरा भएको त्यस्तो निवेदकले निवेदन दर्ता गराएको;
  - ख) पक्ष राष्ट्रले तोकेबमोजिमको अवधिसम्म उक्त राष्ट्रमा नियमित रूपमा बसोबास गरिरहेको हुनु पर्नेछ । तर यस्तो अवधि सो निवेदन दर्ताको कारवाही प्रारम्भ गर्नुपूर्व ३ वर्षभन्दा बढीको हुने छैन;
  - ग) सम्बन्धित व्यक्ति सदैव राज्यविहीन अवस्थामा रहेको हुनु पर्नेछ ।

धारा २

पक्ष राज्यको आफ्नो भूभागमा फेला परेको कुनै व्यक्ति अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म निजका बाबुआमाले राष्ट्रियता प्राप्त गरेको मुलुकको भूभागमा जन्मिएको मानिनेछ ।

धारा ३

यस महासन्धि अन्तर्गत पक्ष राज्यको दायित्व निर्धारण गर्ने प्रयोजनका लागि कुनै जलयान वा वायुयानमा नाबालक जन्मिएको अवस्थामा परिस्थिति अनुसार निज उक्त जलयान वा वायुयानमा भण्डा फराएको मुलुक वा उक्त जलयान वा वायुयान दर्ता रहेको मुलुकमा जन्मिएको मानिनेछ ।

धारा ४

१. पक्ष राष्ट्रले आफ्नो भूभागभित्र जन्मिएको त्यस्तो व्यक्तिको जन्म हुँदाका बखत निजका बाबु वा आमा मध्ये कुनै एकजनाको आफ्नो देशको राष्ट्रियता रहेको र त्यस्तो व्यक्ति अन्यथा राज्यविहीन हुने भएमा राष्ट्रियता प्रदान गर्नेछ । यदि निजका बाबुआमाले निजको जन्म हुँदाका बखत त्यस्तो राष्ट्रको राष्ट्रियता प्राप्त नगरेको भएमा निज सम्बन्धित व्यक्तिको राष्ट्रियता बाबु वा आमातर्फको हुने भन्ने कुराको निर्धारण सो पक्ष राज्यको कानूनबमोजिम हुनेछ । यस प्रकरणको व्यवस्था बमोजिम राष्ट्रियता देहायका अवस्थामा प्रदान गरिने छः

क) जन्मको समयमा, कानूनको कार्यान्वयनद्वारा वा

ख) राष्ट्रिय कानूनमा तोकिएको प्रकृया बमोजिम सम्बन्धित व्यक्ति वा निजको तर्फबाट उपयुक्त निकायसमक्ष निवेदन दर्ता गरिएको । यस धाराको प्रकरण २ बमोजिमको व्यवस्थाको अधिनमा रही दिएको त्यस्तो निवेदनलाई अस्वीकार गरिने छैन ।

२. यस धाराको प्रकरण १ बमोजिम पक्ष राष्ट्रले देहायका मध्ये एक वा बढी शर्तहरूको अधीनमा रही आफ्नो राष्ट्रियता प्रदान गर्न सक्नेछः

क) यस्तो निवेदन पक्ष राष्ट्रले तोकेबमोजिम कम्तीमा २३ वर्षको उमेर पूरा भएपछि निवेदकले दर्ता गराएको हुनु पर्ने,

ख) पक्ष राष्ट्रले तोकेबमोजिमको अवधिसम्म उक्त राष्ट्रमा नियमित रूपमा बसोबास गरिरहेको हुनु पर्नेछ । तर यस्तो अवधि सो निवेदन दर्ताको कारवाही प्रारम्भ गर्नु पूर्व तीन वर्षभन्दा बढीको हुने छैन ।

ग) सम्बन्धित व्यक्ति राष्ट्रिय सुरक्षा विरुद्धको कसूरमा दोषी ठहर नभएको हुनु पर्ने,

घ) त्यस्तो व्यक्ति सदैव राज्यविहीन अवस्थामा रहेको हुनु पर्नेछ ।

धारा ५

१. विवाह, विवाहको समाप्ति, वैधानिकीकरण, मान्यता वा धर्मपुत्रपुत्री ग्रहण जस्ता व्यक्तिको व्यक्तिगत हैसियतमा आएको परिवर्तनको कारणबाट कसैको राष्ट्रियता गुम्ने गरी पक्ष राष्ट्रको कानूनमा व्यवस्था गरिएको भएमा त्यस्तो समाप्तिको आधार निजसँग अर्को राष्ट्रको राष्ट्रियता भएको वा प्राप्त हुने कुरालाई लिनु पर्नेछ ।
२. पक्ष राष्ट्रले कानूनबमोजिम विवाहेत्तर सम्बन्धबाट जन्मिएको नाबालकले सोही कारणबाट आफ्नो राष्ट्रियता गुमाउने अवस्था भएमा निजलाई उपयुक्त निकायसमक्ष लिखित निवेदन दिएर त्यस्तो राष्ट्रियता सुरक्षित गर्ने अवसर दिइनेछ । यस्तो निवेदनको हकमा लागू हुने शर्तबन्देजहरू यस महासन्धिको धारा १ को प्रकरण २ मा व्यवस्था गरिए भन्दा बढी कठोर हुने छैनन् ।

धारा ६

पक्ष राष्ट्रको कानूनमा कुनै व्यक्तिले राष्ट्रियता गुमाएको अवस्थामा त्यस्तो व्यक्तिको पति पत्नी वा सन्तानले समेत राष्ट्रियता गुमाउने स्थिति भएमा राष्ट्रियताको त्यस्तो समाप्ती निजले अर्को राष्ट्रियता प्राप्त नगर्दासम्म लागू हुने छैन ।

धारा ७

- १ (क) पक्ष राष्ट्रको कानूनबमोजिम राष्ट्रियता परित्याग गर्न सकिने व्यवस्था भएमा राष्ट्रियताको त्यस्तो समाप्ती निजले अर्को राष्ट्रियता प्राप्त नगरेसम्म त्यस्तो समाप्ती सम्बन्धी व्यवस्था लागू हुने छैन ।
- (ख) उपप्रकरण (क) का प्रावधानहरू संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाद्वारा डिसेम्बर १०, १९४८ मा अनुमोदित मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४८ को धारा १३ र १४ मा प्रतिपादित सिद्धान्त विरुद्ध हुने भएमा लागू हुने छैन ।

२. कुनै विदेशी राष्ट्रबाट अंगीकृत नागरिकता प्राप्त गर्न प्रयासरत पक्ष राष्ट्रको कुनै नागरिकले उक्त विदेशी राष्ट्रको नागरिकता प्राप्त गरेको वा प्राप्त गर्ने सुनिश्चित नभएसम्म आफ्नो राष्ट्रियता गुमाउने छैन ।
३. यस धाराको प्रकरण ४ र ५ को अधिनमा रही पक्ष राष्ट्रको कुनै नागरिकले मुलुकबाट बाहिर गएको, विदेशमा बसोबास गरेको वा दर्ता गर्नमा छुट वा अन्य यस्तै आधारमा राज्यविहीन हुने गरी आफ्नो राष्ट्रियता गुमाउने छैन ।
४. पक्ष राष्ट्रको कानूनबमोजिम कुनै अंगीकृत नागरिकता प्राप्त गरेको व्यक्तिले कम्तीमा लगातार ७ वर्षसम्म अन्य मुलुकमा बसोबास गरेमा र निजले त्यस्तो राष्ट्रको राष्ट्रियता कायम राख्ने आफ्नो मनसाय उपयुक्त निकायसमक्ष घोषणा नगरेमा निजले आफ्नो राष्ट्रियता गुमाउनेछ ।
५. आफ्नो भूभागभन्दा बाहिर जन्मिएको पक्ष राष्ट्रको नागरिकको हकमा पक्ष राष्ट्रको निजको राष्ट्रियता कायमै राख्नको लागि सो देशको कानूनले निज वयस्क भएको एक वर्ष अवधि पुगेपछि निज सो समयमा उक्त राष्ट्रको भूभागमा बसेको हुनु पर्ने वा उपयुक्त निकायसमक्ष दर्ता भएको हुनु पर्ने गरी तोक्न सक्नेछ ।
६. यस धारामा उल्लेखित परिस्थितिदेखि बाहेक यस महासन्धिका अन्य प्रावधानहरूमा राष्ट्रियताको समाप्तिलाई प्रष्ट रूपमा निषेध नगरेको भए तापनि कुनै पनि व्यक्ति राज्यविहीन हुने रहेछ भने ऊ सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रको राष्ट्रियताबाट वञ्चित हुने छैन ।

धारा ८

१. पक्ष राष्ट्रले कुनै व्यक्तिलाई राज्यविहीन हुने गरी राष्ट्रियताबाट वञ्चित गर्ने छैन ।
२. यस धाराको प्रकरण १ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्था भएमा कुनै व्यक्तिलाई पक्ष राष्ट्रले राष्ट्रियताबाट वञ्चित गर्न सक्नेछः
  - क) धारा ७ को प्रकरण ४ र ५ का परिस्थितिहरू बमोजिम कुनै व्यक्तिलाई राष्ट्रियताबाट वञ्चित गर्न सकिने भएमा ।

- ख) गलत प्रतिनिधित्व वा जालसाजीद्वारा राष्ट्रियता प्राप्त गरेको भएमा
३. यस धाराको प्रकरण १ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि पक्ष राज्यले यस महासन्धिको हस्ताक्षर, अनुमोदन वा सम्मिलनको समयमा सो देशको राष्ट्रिय कानूनमा रहेका देहायका मध्ये एक वा बढी आधारमा कुनै व्यक्तिलाई राष्ट्रियताबाट वञ्चित गर्न सकिने अधिकार आफूमा निहीत गर्न सक्नेछः
- क) पक्ष राष्ट्रप्रति बफादारीको कर्तव्य विपरीत, त्यस्तो व्यक्तिलेः
- अ) पक्ष राष्ट्रले प्रष्ट रूपमा निषेध गरेको अवस्थामा पनि अन्य मुलुकलाई सेवा गरेमा वा सेवा पुऱ्याइरहेमा वा त्यहाँबाट कुनै सेवा सुविधा लिएकोमा वा लिइरहेमा वा
- आ) राष्ट्रको महत्वपूर्ण स्वार्थ विरुद्ध गम्भीर रूपमा आघात पर्ने गरी आफूलाई प्रस्तुत गरेमा ।
- ख) सम्बन्धित व्यक्तिले अर्को देशको शपथ, औपचारिक घोषणा वा आबद्धता स्वीकार गरेमा वा पक्ष राष्ट्रपतिको आफ्नो आबद्धता भङ्ग गर्ने आफ्नो ईच्छाको भरपर्दो सबुत दिएमा ।
४. पक्ष राष्ट्रले कानून बमोजिम बाहेक यस धाराको प्रकरण २ वा ३ द्वारा प्रदत्त राष्ट्रियताबाट वञ्चित गराउने अधिकारको प्रयोग गर्ने छैनन् र त्यस्तो व्यक्तिलाई अदालत वा अन्य स्वतन्त्र निकायबाट निष्पक्ष सुनुवाईको अधिकार प्रदान गरिनेछ ।

धारा ९

पक्ष राष्ट्रले कुनै व्यक्ति वा व्यक्तिहरूको समूहलाई तिनीहरूको जाति (नश्ल), जातीय, धार्मिक वा राजनीतिक आधारमा राष्ट्रियताबाट वञ्चित गर्ने छैन ।

धारा १०

१. पक्ष राष्ट्रहरूबीच हुने भू-भागको स्थानान्तरणसम्बन्धी कुनै सन्धिमा त्यस्तो स्थानान्तरणको परिणाम स्वरूप कुनै पनि व्यक्ति राज्यविहीन नहुने कुराको सुनिश्चित गर्ने व्यवस्थाहरू राखिनु पर्दछ । पक्ष राष्ट्रले यस महासन्धिको

पक्ष नभएको कुनै राष्ट्रसँग यस्तो सम्झौता गर्दा उक्त प्रावधान समावेश गर्न हरसम्भव प्रयत्न गर्नु पर्नेछ ।

- यस्ता प्रावधानहरूको अनुपस्थितिमा त्यस्तो भूभाग स्थानान्तरण गर्ने वा प्राप्त गर्ने राज्यले त्यस्तो प्राप्ति वा स्थानान्तरणको परिणामस्वरूप व्यक्तिहरू राज्यविहीन हुने देखिएमा निजहरूलाई आफ्नो राष्ट्रियता प्रदान गर्नेछन् ।

धारा ११

पक्ष राष्ट्रहरूले संयुक्त राष्ट्रसंघको संरचनाको अधीनमा रही यस महासन्धिको अनुमोदन वा सम्मिलनको छैटौँ दस्तावेज प्राप्त भए पछि यस महासन्धिबाट लाभान्वित हुने व्यक्तिले आफ्नो दावी परीक्षण गराउन र उपयुक्त निकायसमक्ष यसलाई प्रस्तुत गर्न सघाउने प्रयोजनको लागि यथासम्भव छिटो सकभर एक निकायको गठनका लागि प्रोत्साहित गर्नेछन् ।

धारा १२

- यस महासन्धिको धारा १ को प्रकरण १ वा धारा ४ का प्रावधानहरू बमोजिम जन्मको आधारमा कानूनबमोजिम आफ्नो राष्ट्रियता प्रदान नगर्ने पक्ष राष्ट्रले परिस्थिति अनुसार धारा ४ वा धारा १ को प्रकरण १ का प्रावधानहरू यस महासन्धि लागू हुनुभन्दा अघि वा पछि जन्मिएका व्यक्तिहरूको हकमा समेत लागू हुनेछन् ।
- धारा १ को प्रकरण ४ का प्रावधानहरू यस महासन्धि लागू हुनुभन्दा अघि वा पछि जन्मिएका व्यक्तिहरूको हकमा समेत लागू हुने छन् ।
- यस महासन्धिका धारा २ का प्रावधानहरू यो महासन्धि लागू भएपछि पक्ष राज्यको भूभागमा फेला परेका व्यक्तिहरूको हकमा मात्र लागू हुने छन् ।

धारा १३

वर्तमानमा वा भविष्यमा कुनै पक्ष राज्यले तर्जुमा गरेका वा गर्नसक्ने राज्यविहीनताको न्यूनीकरण सम्बन्धी कानूनहरूमा यस महासन्धिमा उल्लेखित व्यवस्था भन्दा पनि बढी अनुकूल प्रावधानहरू राखिएकोमा यस महासन्धिले त्यस्तो व्यवस्थामा प्रतिकूल असर पुऱ्याएको मानिने छैन । यस्तो व्यवस्था दुई

वा सोभन्दा बढी पक्ष राष्ट्रहरू बीच हुने अन्य महासन्धि, सन्धि वा सम्झौताको हकमा समेत लागू हुनेछ ।

धारा १४

पक्ष राष्ट्रहरू बीच यस महासन्धिको कार्यान्वयन वा व्याख्या सम्बन्धमा कुनै विवाद आएमा र त्यस्तो विवाद अन्य कुनै माध्यमद्वारा समाधान गर्न नसकिएमा विवादको कुनै एक पक्षको अनुरोधमा उक्त विवादलाई अन्तर्राष्ट्रिय अदालतसमक्ष प्रस्तुत गरिनेछ ।

धारा १५

१. पक्ष राष्ट्र अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धका लागि जिम्मेवार रहने सम्पूर्ण गैरस्वशासित, कोष, औपनिवेशिक वा अन्य गैर महानगरीय इलाकाहरूमा यो महासन्धी लागू हुनेछ; यस धाराको प्रकरण २ को अधिनमा रही पक्ष राष्ट्रले यस महासन्धिको हस्ताक्षर, अनुमोदन र सम्मिलन गर्ने समयमा उक्त महासन्धि स्वतः लागू हुने आफ्ना गैर महानगरीय इलाकाहरू वा भूभागको बारेमा घोषणा गर्नु पर्नेछ ।
२. राष्ट्रियताको सन्दर्भमा गैर महानगरीय इलाकाहरूमा महानगरीय इलाकाको जस्तो व्यवहार नगरिने व्यवस्था भएमा वा संवैधानिक कानून वा अभ्यास बमोजिम पक्ष राष्ट्रको गैर महानगरीय इलाकामा यस महासन्धिका प्रावधान लागू हुनको लागि सो इलाकाको पूर्वसहमति आवश्यक पर्ने भएमा सो पक्ष राष्ट्रले आफूले महासन्धिमा हस्ताक्षर गरेको १२ महिनाभित्र उक्त गैर महानगरीय इलाकाको सहमति प्राप्त गर्न प्रयास गर्नेछ । यस्तो सहमति प्राप्त गरेपछि पक्ष राष्ट्रद्वारा सोको सूचना संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवसमक्ष प्रस्तुत गरिनेछ । महासचिवले त्यस्तो सूचना प्राप्त गरेको मितिदेखि उक्त सूचनामा उल्लेखित इलाका वा इलाकाहरूमा यो महासन्धि लागू हुनेछ ।
३. यस धाराको प्रकरण २ बमोजिम १२ महिनाको समय व्यतित भएपछि पक्ष राष्ट्रले आफूले अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धको लागि जिम्मेवार रहने आफ्ना गैर

महानगरीय इलाकाहरूसँग गरिएको विचार विमर्शका परिणामहरूबारे एवं यस महासन्धिको प्रावधानहरूको प्रयोग गर्ने सम्बन्धमा तिनीहरूको सहमति स्थगित रहेको भएमा सोको समेत जानकारी दिनु पर्नेछ ।

धारा १६

१. यो महासन्धि संयुक्त राष्ट्रसंघको मुख्यालयमा हस्ताक्षरका लागि ३० अगस्त १९६१ देखि ३१ मई १९६२ सम्म खुल्ला राखिनेछ ।
२. यो महासन्धि निम्न राष्ट्रहरूको तर्फबाट हस्ताक्षरका लागि खुल्ला राखिने छः
  - क) संयुक्त राष्ट्रसंघको जुनसुकै सदस्य राष्ट्र,
  - ख) राज्यविहीन व्यक्तिहरूको अवस्थासम्बन्धी राष्ट्रसंघीय सम्मेलनमा आमन्त्रण गरिएको अन्य कुनै मुलुक,
  - ग) संयुक्त राष्ट्रसंघको साधारण सभाद्वारा यस महासन्धिको हस्ताक्षर, अनुमोदन वा सम्मिलनका लागि आमन्त्रण गरिएको कुनै मुलुक,
३. यस महासन्धिको अनुमोदन गरी अनुमोदनका दस्तावेजहरू संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवसमक्ष दाखिला गरिने छन् ।
४. यस धाराको प्रकरण २ मा उल्लेख भएका राष्ट्रहरूद्वारा सम्मिलनका लागि खुल्ला गरिएको छ । सम्मिलनको दस्तावेज संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवसमक्ष दाखिला गरिएपछि सम्मिलन कार्य पूरा भएको मानिने छ ।

धारा १७

१. यस महासन्धिको हस्ताक्षर, अनुमोदन वा सम्मिलनको समयमा कुनै राष्ट्रले धाराहरू ११, १४ वा १५ को हकमा आफ्ना आरक्षणहरू राख्न सक्नेछन् ।
२. सो बाहेकका अन्य आरक्षणहरूलाई ग्रहण गरिने छैन ।

धारा १८

१. यो महासन्धि अनुमोदन वा सम्मिलन भएको छैठौँ दस्तावेज दाखिला भएको मितिदेखि २ वर्ष पछिबाट लागू हुनेछ ।

२. यस महासन्धिको अनुमोदन वा सम्मिलन गर्ने जुनसुकै राष्ट्रको हकमा यो महासन्धि अनुमोदन वा सम्मिलन भएको छैटौँ दस्तावेज दाखिला भएपछि यस धाराको प्रकरण १ बमोजिमको अवधिदेखि वा सो राष्ट्रको तर्फबाट अनुमोदन वा सम्मिलनको सूचना दाखिला गरिएको १९ औँ दिनदेखि, यी दुई मितिमध्ये जुन पछि हुन्छ सो मितिबाट लागू हुनेछ ।

धारा १९

१. कुनै पनि पक्ष राष्ट्रले संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई सम्बन्धन गरी लिखित सूचना दिएर कुनै पनि समयमा यो महासन्धि परित्याग गर्न सक्नेछ । त्यस्तो परित्याग संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले सूचना प्राप्त गरेको मितिले एक वर्षपछि लागू हुनेछ ।
२. धारा १५ को प्रावधानको अधिनमा रही यो महासन्धि कुनै पक्ष राष्ट्रको गैरमहानगरीय इलाकामा लागू भएको अवस्थामा सो राष्ट्रले त्यसपछिको कुनै पनि समयमा उक्त इलाकको सहमतिमा सो इलाकाको हकमा मात्र यो महासन्धिको परित्याग हुने भनी संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवसमक्ष सो सम्बन्धमा सूचना दिन सक्नेछ । सो राष्ट्रको उक्त इलाकामा राष्ट्रसंघका महासचिवले सन्धि परित्याग सम्बन्धी सूचना प्राप्त गरेको एक वर्षपछि लागू हुनेछ र राष्ट्रसंघका महासचिवले सोको सूचना र सूचना प्राप्त गरेको मितिका सम्बन्धमा सवै पक्ष राष्ट्रलाई जानकारी गराउनेछन् ।

धारा २०

१. देहाय विषयहरूको सम्बन्धमा संयुक्त राष्ट्रसंघका सबै सदस्य राष्ट्रहरू र धारा १६ मा उल्लेखित गैरसदस्य राष्ट्रहरूलाई समेत संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवद्वारा जानकारी गराइनेछः

- क) धारा १६ अनुसारका हस्ताक्षर, अनुमोदन र सम्मिलनहरू,
- ख) धारा १७ अनुसारका आरक्षणहरू,
- ग) धारा १८ अनुसार यो महासन्धि लागू हुने मिति,
- घ) धारा १९ अनुसार महासन्धिको परित्याग,

२. संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले यो महासन्धि अनुमोदन वा सम्मिलन भएको छैठौं दस्तावेज जम्मा भएको मितिदेखि यथासम्भव शीघ्र धारा ११ बमोजिमको निकायको गठनका लागि साधारण सभाको ध्यानाकर्षण गराउने छन् ।

धारा २१

यो महासन्धि लागू भएपछि संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवले दर्ता गरिराख्ने छन् ।

अख्तियारप्राप्त प्रतिनिधिहरूद्वारा देहाय बमोजिम यस महासन्धिमा हस्ताक्षर गरिएको ।

न्यूयोर्कमा अगस्ट ३०, १९६१ को मितिमा यस महासन्धिलाई एक प्रतिमा सम्पन्न गरिएको । यस महासन्धिको अंग्रेजी, फ्रेन्च र स्पेनिश प्रतिहरू समान रूपमा प्रमाणिक हुनेछन् र ती प्रतिहरूलाई संयुक्त राष्ट्रसंघको अभिलेखालयमा दाखिला गरिनेछन् । यसका प्रमाणित तथा आधिकारीक प्रतिहरू धारा १६ मा उल्लेख भए बमोजिमका संयुक्त राष्ट्रसंघका सदस्य राष्ट्र र गैरसदस्य राष्ट्रहरूमाभन्दा वितरण गरिने छ ।

संयुक्त राष्ट्रसंघको साधारण सभा मानवअधिकार परिषद्

बीसौं सत्र

कार्यसूची संख्या: ३

विकासको अधिकारसहित सबै मानव अधिकार, नागरिक, राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र संख्यात्मक अधिकारहरूको प्रवर्धन र संरक्षण

२०/४ राष्ट्रियताको अधिकार: महिला र बालबालिका

मानव अधिकार परिषद्

संयुक्त राष्ट्रसंघको बडापत्रको उद्देश्य, सिद्धान्त र प्रावधानहरूद्वारा निर्देशित हुँदै,

मानवअधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्रको धारा १५ बमोजिम सबैलाई राष्ट्रियताको अधिकार हुने र कसैलाई पनि स्वेच्छाचारी ढंगले उसको राष्ट्रियताबाट वञ्चित गराइने छैन भन्ने व्यवस्थाबाट निर्देशित हुँदै, र सोही घोषणापत्रको धारा २ बमोजिम लैंगिक लगायतका कुनै पनि आधारमा बिना भेदभाव सो घोषणापत्रमा उल्लेखित सबै अधिकार र स्वतन्त्रताहरू प्रत्येक व्यक्तिलाई प्राप्त हुनेछन् भन्ने व्यवस्थाबाट निर्देशित हुँदै,

विश्वव्यापी रूपमा सबै मुलुकहरूले पुरुष र महिलाहरूबीच रहेको असमानतालाई हटाउन भोगिरहेका चुनौतिहरूलाई मनन् गर्दै,

राष्ट्रियताको अधिकार एक विश्वव्यापी मानवअधिकार रहेको तथ्यलाई आत्मसात गर्दै, कसैलाई पनि जात (नश्ल), रङ्ग, लिङ्ग, भाषा, धर्म, राजनीतिक वा

अन्य विचार, राष्ट्रिय वा सामाजिक उत्पत्ति, सम्पत्ति, जन्म, अपाङ्गता र अन्य हैसियतको कारणले स्वेच्छाचारी ढंगले उसको राष्ट्रियताबाट वञ्चित गराइने छैन,

प्रत्येक बालबालिकाको राष्ट्रियता प्राप्त गर्ने र उनीहरूलाई स्वेच्छाचारी ढंगले राष्ट्रियताबाट वञ्चित नगराइने, अन्तर्राष्ट्रिय र क्षेत्रीय मानवअधिकार सम्झौताहरू, जस्तै नागरिक र राजनीतिक अधिकारहरू सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुबन्धको धारा २४ को प्रकरण ३, र बालअधिकार महासन्धिको धारा ७ र ८ तथा सबै आप्रवासी कामदारहरूका अधिकारहरू र तिनका परिवारका सदस्यहरू सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिको धारा २९, त्यसैगरी राष्ट्रियता प्राप्तिको समान अधिकारलाई सुनिश्चित गर्ने गरी व्यवस्थित महिला विरुद्धका सबै भेदभावहरू उन्मूलन गर्ने महासन्धिको धारा ९, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकारसम्बन्धी महासन्धिको धारा १८ र सबै प्रकारका जातिय विभेद उन्मूलन गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिको धारा ५ (घ)(३) का प्रावधानहरूलाई ध्यान दिंदै,

प्रत्येक बालकलाई जन्मिने बित्तिकै निजको जन्मदर्ता गर्नुपर्ने अन्तर्राष्ट्रिय र क्षेत्रीय मानवअधिकार सम्बन्धी अभिसन्धि र अन्य अभिसन्धिहरू, जस्तै: नागरिक र राजनीतिक अधिकारहरूसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय अनुबन्धको धारा २४ को प्रकरण २, बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धिको धारा ७ र जन्मदर्ताले राज्यविहीनताको निवारणमा खेल्ने भूमिकालाई मनन् गर्दै,

राज्यविहीनताको न्यूनीकरण र राज्यविहीन व्यक्तिहरूको अवस्था सम्बन्धी महासन्धिमा गरिएका व्यवस्थालाई हृदयंगम गर्दै,

मानवअधिकार परिषद्का विभिन्न प्रस्तावहरू, जस्तै २७ मार्च २००८ को प्रस्ताव ७ र १०, २६ मार्च २००९ को प्रस्ताव १० र १३, २४ मार्च २०१० को प्रस्ताव १३ र २ का साथै १ अक्टोबर २००९ को प्रस्ताव १२ र ६ र १२ र ७ र २२ मार्च २०१२ को प्रस्ताव १९ र ९ लाई स्मरण गर्दै,

राज्यविहीनताको अवस्थालाई न्यूनीकरण र निराकरण गर्ने मूलभूत जिम्मेवारी राज्यहरूको हुने र त्यसका लागि अन्तर्राष्ट्रिय समुदायसँग उपयुक्त सहकार्य गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई जोड दिंदै,

साधारण सभाको १९ डिसेम्बर २०११ को प्रस्ताव नं. ६६ र १३३ लाई पुनःस्मरण गर्दै, जसअनुसार सभाले शरणार्थीहरूका लागि संयुक्त राष्ट्रसंघीय उच्चायुक्तको कार्यालयलाई राज्यविहीन व्यक्तिहरूको पहिचान गर्ने, राज्यविहीनताको निवारण तथा न्यूनिकरण गर्ने र राज्यविहीन व्यक्तिहरूको संरक्षण गर्न सुझाएको थियो, महिला र बालबालिकाहरू बीचमा रहेको राज्यविहीनतालाई निराकरण र न्यूनिकरण गर्नको लागि शरणार्थी सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय उच्चायुक्तको कार्यालयबाट भएको बढ्दो प्रयास र आवश्यक भएमा राज्यविहीन महिला र बालबालिकालाई संरक्षण गर्ने कार्यलाई स्वागत गर्दै,

शरणार्थीहरूको अवस्थामुलक सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिको ६० औं वार्षिकोत्सव र राज्यविहीनताको न्यूनिकरणसम्बन्धी महासन्धिको ५० औं वार्षिकोत्सवको अवसरमा संयुक्त राष्ट्रसंघका सदस्य राष्ट्रका मन्त्रीस्तरीय अन्तरसरकारी बैठकमा राज्यहरूले विशेष रूपमा गरेका प्रतिज्ञालाई स्वागत गर्दै,

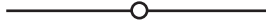
सबै व्यक्तिहरू, विशेषगरी राज्यविहीन र जन्मदर्ता नगरिएका महिला र बालबालिकाहरू मानव तस्करी र अन्य दुर्व्यवहार तथा मानवअधिकारको उल्लंघनका दृष्टिले जोखिमयुक्त हुन्छन् भन्ने कुरालाई मनन गर्दै,

१. राष्ट्रियताको अधिकार मानवअधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्रमा समाविष्ट एक विश्वव्यापी मानवअधिकार भएको र प्रत्येक पुरुष, महिला र बालकलाई राष्ट्रियताको अधिकार रहने कुरालाई पुनःपुष्टि गर्दछ,
२. कुन आफ्ना नागरिकहरू हुन् भन्ने कुराको निर्धारण प्रत्येक राज्यले कानूनबमोजिम गर्नुपर्ने र त्यस्तो निर्धारण अन्तर्राष्ट्रिय कानूनअन्तर्गतका सो राष्ट्रका दायित्वहरूसँग अनुकूल हुनुपर्ने तथ्यलाई मान्यता प्रदान गर्दछ,
३. महिला र बालबालिकाहरूको राज्यविहीनतालाई निराकरण र न्यूनिकरण गर्नको लागि सबै राष्ट्रहरूलाई अन्तर्राष्ट्रिय कानून अन्तर्गत सो राष्ट्रका दायित्वहरूसँग अनुकूल हुने गरी राष्ट्रियता सम्बन्धी विधायन तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न आव्हान गर्दछ,

४. राज्यहरूलाई तिनको राष्ट्रिय कानूनहरूसँग अनुकूल (तादात्म्य) हुने गरी ती राष्ट्रको सरहदभित्र जन्मिएका वा विदेशमा तिनका नागरिकहरूबाट जन्मिएका राज्यविहीन हुने अवस्थाका बालबालिकाहरूलाई राष्ट्रियता प्राप्त गर्न सहज हुने किसिमले व्यवस्था गर्न प्रोत्साहन गर्दछ,
५. विशेष गरी महिला र बालबालिकाहरू बीच रहेको राज्यविहीनतालाई निराकरण गर्ने दृष्टिले सबै राष्ट्रहरूलाई विभेदकारी राष्ट्रिय विधायनको तर्जुमा वा निरन्तरता दिने कार्य नगर्न आह्वान गर्दछ,
६. महिलाले आफ्ना सन्ततिहरूलाई राष्ट्रियता दिलाउने र तिनीहरूको राष्ट्रियताको प्राप्ति, परिवर्तन वा कायम राख्ने सम्बन्धमा महिला र पुरुषहरूलाई समान अधिकार प्रदान गर्नबाट विभेद गर्ने राष्ट्रियता सम्बन्धी कानूनहरूलाई सुधार गर्न राज्यहरूलाई आह्वान गर्दछ,
७. कुनै राष्ट्रको सरहदभित्र फेला परेको कुनै नाबालक सो राष्ट्रको नागरिक होइन भन्ने प्रमाणबाट पुष्टी नभएसम्म सो नाबालकलाई राष्ट्रियता प्रदान गर्न समेत राज्यहरूलाई आह्वान गर्दछ,
८. राज्यहरूलाई प्रत्येक बालकको लागि निशुल्क वा न्यून विलम्ब शुल्क जन्मदर्ता सहित निशुल्क जन्मदर्ताको व्यवस्था गर्न आह्वान गर्दछ । साथै, कुनै बालकको वा निजका परिवारका सदस्यहरूको आप्रवासनको अवस्थाका बाबजूद प्रभावकारी जन्मदर्ता र जन्मको अभिलेखीय प्रमाणको महत्वलाई जोड दिन्छ जसले राज्यविहीनतालाई घटाउन योगदान पुऱ्याउँछ । यसका अतिरिक्त मानव तस्करी, अन्य दुर्व्यवहार र तिनका मानव अधिकारहरूको उल्लंघनप्रतिको जोखिमयुक्ततालाई न्यूनिकरण गर्न समेत आह्वान गर्दछ,
९. सबै राज्यहरूलाई प्रभावकारी र समयमा नै न्यायिक पुनरावलोकन सहित राष्ट्रियताको प्राप्ति, समाप्ति, गुम्ने वा परिवर्तनसँग सम्बन्धित निर्णय गर्दा ती राष्ट्रहरूले गरेको अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरू र कार्यविधिगत सुरक्षणहरूलाई दृष्टिगत गर्न आग्रह गर्दछ,

१०. राष्ट्रियताको अधिकार उल्लंघन गरिएका विशेष गरी महिला र बालबालिकासहित सबै व्यक्तिलाई प्रभावकारी र उपयुक्त उपचारहरू प्रदान गर्ने कुराको सुनिश्चितता गर्न राज्यहरूलाई आग्रह गर्दछ । यसका लागि राष्ट्रियताको पुनरबहाली र उल्लङ्घनकर्ता राज्यद्वारा राष्ट्रियताको अभिलेखीय प्रमाणको तत्काल व्यवस्था गर्न समेत आह्वान गर्दछ,
११. कानुन र व्यवहारमा महिलाविरुद्धको भेदभावसम्बन्धी कार्यसमूह सहित मानवअधिकार परिषद्का सान्दर्भिक विशेष कार्यविधिहरूको प्रोत्साहन गर्दछ । साथै, लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तीकरणका लागि संयुक्त राष्ट्रसंघीय निकाय र संयुक्त राष्ट्रसंघीय बालकोषसहितका विशिष्टीकृत अंगहरू र सन्धिसिर्जित निकायहरूलाई शरणार्थी सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय उच्चायुक्तको कार्यालयसँग समन्वय गर्दै महिला र बालबालिका बीच व्याप्त राज्यविहीनता र तिनको राष्ट्रियताप्रतिको अधिकारका सवालहरूलाई सम्बोधन गर्न र जोड दिन समेत प्रोत्साहन गर्दछ,
१२. राज्यविहीन व्यक्तिहरूसम्बन्धी महासन्धि र राज्यविहीनताको न्यूनीकरण सम्बन्धी महासन्धिलाई हालसम्म अनुमोदन नगरेका राष्ट्रहरूलाई सो अनुमोदन गर्ने तर्फ विचार गर्न प्रोत्साहित गर्दछ,
१३. मानव तस्करीका सम्भावित पीडितहरूको पहिचान गर्दै मानव तस्करी विरुद्ध लड्न राज्यहरूले आफ्नो अन्तर्राष्ट्रिय कानुनी दायित्वहरूलाई कार्यान्वयन गर्न आग्रह गर्दछ । यसका लागि तस्करीको शिकार भएका राज्यविहीन व्यक्तिहरूलाई उपयुक्त सहायताको प्रावधान राख्दै महिला र बालबालिकाहरूको तस्करीलाई विशेष ध्यान दिन आह्वान गर्दछ,
१४. राष्ट्रियताको अवस्था जेसुकै भएता पनि विशेष गरी महिला र बालबालिका सहित सबै व्यक्तिहरूले मानव अधिकार र आधारभूत स्वतन्त्रताहरूको उपभोग गर्न पाउने वातावरणको सुनिश्चितता गर्न राज्यहरूलाई आह्वान गर्दछ,

१५. मानवअधिकारका लागि संयुक्त राष्ट्रसंघीय उच्चायुक्तको कार्यालयलाई शरणार्थीका लागि संयुक्त राष्ट्रसंघीय उच्चायुक्तको कार्यालय, कानून र व्यवहारमा महिलाविरुद्धको भेदभावका सवाल सम्बन्धी कार्यसमूह सहित राज्य र अन्य सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँगको परामर्शमा राष्ट्रियता सम्बन्धी मामिलाहरूमा महिलाविरुद्ध गरिने विभेद, त्यसको बालबालिका माथि पर्ने असर, सो उन्मूलन गर्न राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनअन्तर्गत राज्यको दायित्व तथा राज्यहरूले अपनाएका असल अभ्यासहरू र अन्य उपायहरूको उल्लेख गर्दै परिषदको २३ औं सत्रमा प्रस्तुत गर्नेगरी प्रतिवेदन तयार गर्नका लागि अनुरोध गर्दछ ।

महिला, कानून र विकास मञ्च (FWLD)

७२, आदर्श मार्ग, थापाथली

पो.ब.नं. २६५३८, काठमाडौं, नेपाल

फोन नं. ८२६६६८१५, ८२८२६८३

फ्याक्स : ८२८०६२७

इमेल : fwld2013@gmail.com

Website : www.fwld.org

Youtube: youtube.com/fwldofficial